

**YMPÄRISTÖMINISTERIÖN PÄÄTÖS
NAAPURINVAARAN
MAISEMANHOITOALUEESTA**

Annettu Helsingissä 28. päivänä marraskuuta 2020

ASIA

Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustaminen Sotkamon kuntaan luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisena valtakunnallisesti merkittävänä maisema-alueena.

HAKEMUS

Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on 14.4.2020 toimittanut ympäristöministeriöön hakemuksen Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamisesta. Hakemus sisältää selostuksen maisemanhoitoalueen perustamisen lähtökohdista ja tavoitteista, hoito- ja käyttösuunnitelman sekä alueen kartan.

Alueen kuvaus ja maisema-arvot

Naapurinvaara sijaitsee Kainuun maakunnassa, Sotkamon kunnassa, Vuokatin vaaraketjun pohjoisosassa, noin 10 km Sotkamon kuntakeskuksesta luoteeseen. Naapurinvaara kuuluu Kainuun ja Kuusamon vaaramaan maisemamaakunnassa olevaan Kainuun vaaraseutuun. (Kartta liitteenä 1.)

Naapurinvaara on valtioneuvoston periaatepäätöksessä (5.1.1995) määritelty valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Naapurinvaaran vaara-asutus on ainutlaatuinen yhdistelmä tasapainoista rakentamista, arvokkaita luonnonympäristöjä ja laajoja perinnebiotooppeja. Sen maisemat muodostavat harmonisen kokonaisuuden ja siellä on monia kulttuurimaisemien kannalta merkittäviä kohteita. (Liite 2.)

Alueen pinta-ala on 2762 ha, josta 92,4 % on yksityisomistuksessa. Alueella elää noin 400 asukasta, 190 omakotitalossa ja 70 vapaa-ajan asunnossa. Peltoja on viljelyssä noin 470 hehtaaria. Toimivia maatiloja on kymmenkunta ja maatilakytkeittäisiä yrityksiä puolenkymmentä. Alueella on kyläkoulu, jossa lukuvuonna 2017-2018 oli 46 oppilasta. Maa- ja metsätalouden harjoittamisen

ohella alueella on muun muassa maansiirto-, LVI-, puuseppä- ja matkailuyrittäjyyttä. Nuasjärven rannalla, Kärnälän kestiekievarissa, tarjottiin matkailupalveluja jo 1600-luvulla, ja nykyään tällä perinteikkäällä paikalla toimii Naapurivaaran Lomakeskus. Ylempänä vaaranrinteessä sijaitsee kuuluisa tanssilava, Naapurinvaaran Huvikeskus, jonka vuosittainen kävijämäärä on 40 000.

Kainuun letto- ja lehtokeskukseen kuuluva Naapurinvaara on edullisen pienilmastonsa ja ravinteikkaan maaperänsä vuoksi erityisen suotuisaa seutua maanviljelylle ja asumiselle. Naapurinvaara kuuluu Kainuun vanhimpiin asutusalueisiin. Aluksi, 1500–1600-luvuilla, asutus keskittyi vesistöjen varsille, ja 1700-luvulla se laajeni myös vaaramaille. Tuossa vaiheessa Naapurinvaarasta kehittyi yksi Sotkamon huomattavimmista uudisraivausalueista. Metsiä kaskettiin, luonnonniittyjä niitettiin ja eläimiä laidunnettiin metsissä. Etelään ja länteen suuntautuvat lämpimät rinteet muotoutuivat 1800–1900-luvun taitteessa laajoiksi lepikkoniityiksi.

Naapurinvaaralta on vuonna 2006 on inventoitu n. 160 hehtaaria perinnebiotooppeja. Näistä 74 ha on hoidon piirissä. Uhanalaista lajistoa ja luontotyyppejä on löytynyt useissa selvityksissä. Kainuun vaihemaakuntakaavassa 2030 perinnebiotooppikohteista mainitaan Aholan niitty ja haka, Ahosen vuokrahaka, Kauniston pihalaitumet, Naapurin metsälaidun sekä Naapurinvaaran vaaranlaen perinnemaisemakohteet ja -kokonaisuudet. Alueella sijaitsevat lepikkoniityt ja muut perinnebiotoopit tarjoavatkin hyvät edellytykset luonnon monimuotoisuutta poikkeuksellisen näyttävästi edistävälle maisemanhoitotyölle.

Sotkamon kulttuuriympäristöohjelma nimeää alueelta kolmekymmentä rakennusperintökohdetta, jotka ovat rakennusryhmiä ja yksittäisiä rakennuksia lähiympäristöineen. Näistä kuusitoista sijaitsee Naapurinvaaran osayleiskaava-alueella ja ne on suojeltu kaavassa erilaisin merkinnöin ja määräyksin. Rakennetun kulttuuriympäristön arvot on huomioitu myös muissa aluetta koskevissa kuntakaavoissa.

Alueelta tunnetaan useita kiinteitä muinaisjäänköksiä. Merkittävimpinä niistä voidaan pitää löydöksiä kivikautisesta asutuksesta. Tenetinvirran Halolankalliolla on Sotkamon ainoa esihistoriallinen kalliomaalaus.

Alueella sijaitsee kaksi luonnon- ja maisemansuojelun kannalta tärkeää kallioaluetta. Naapurinlouhen kallio on määritelty Suomen kallioalueiden inventoinnissa hyvin merkittäväksi kallioalueeksi. Sen jyrkkä metsäinen rinne sijaitsee Naapurinvaaran lounaisrinteellä, ja kallion laelta avautuvat komeat näköalat alapuolisten kylien yli Nuasjärvelle ja sen takaiselle Vuokatin vaarajonolle. Naapurinvaaran itäosassa sijaitseva Rieskavaara on määritelty luonnon- ja maisemansuojelun kannalta erittäin arvokkaaksi kallioalueeksi. Se on valtakunnallisesti tärkeä geologinen avain- ja retkeilykohde. Varsinkin eteläpuoliset metsäiset rinteet ovat jyrkät, ja vaaran päältä avautuu näkymät ympäröiville kyläalueille ja Vuokatinvaaralle.

Aluetta koskevat suunnitelmat ja selvitykset

Maakuntakaavoitus:

Kainuun vaihemaakuntakaava 2030, 2020

Sotkamon kuntakaavat:

Naapurinvaaran osayleiskaava ja rakennustapaohje, 2016

Nuasjärven rantaosayleiskaavan muutos ja laajennus, 2016

Vuokatin yleiskaavan muutos Härkökiven alueelta, 2007

Vuokatin osayleiskaava, alue 2, 2006

Pirttijärvi-Kiimanen-Sapso rantaosayleiskaava, 2004

Härkökiven asemakaavan muutos, 2014

Ruunalampi, Härkökiven asemakaavan muutos ja laajennus, 2007

Naapurinvaaran lomakeskuksen ranta-asemakaava, 2011

Luonnon- ja maisemanhoitosuunnitelmat:

Vaaroista kaunein. Naapurinvaaran maisemanhoito- ja käyttösuunnitelma (Leinonen, Korhonen 2020) (Liite 2.)

Naapurinvaaran maisemasuunnitelma (Komulainen 2013)

Naapurinvaaran kyläsuunnitelma (Naapurinvaaran kyläyhdistys ry 2006)

Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma – Naapurinvaara (Seitapuro 2005)

Naapurinvaaran kylämaiseman tavoitesuunnitelma (Aronpää ym. 1996)

Muut selvitykset:

Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet (Tuomainen 2018)

Kainuun maakunnallisesti arvokkaat rakennushistorialliset kohteet (Tervonen 2006)

Sotkamo – Kainuun etelä. Sotkamon kulttuuriympäristöohjelma (Tervo 2008)

Naapurinvaaran yleiskaava-alueen pesimälinnusto- ja liito-oravaselvitys (Rajamäki 2015)

Naapurinvaaran maisemaselvitys (Väyrynen 2014)

Naapurinvaaran yleiskaava-alueen luonto- ja maisemaselvitys (Rajamäki 2010)

Kainuun perinnemaisemakartoituksen täydentäminen 2002 ja 2003 (Seitapuro 2005)

Kainuun perinnemaisemien hyönteiset – Melalahti, Naapurinvaara (Leinonen, Itämies 2001)

Sotkamon Naapurinvaaran luonto- ja leikkipuiston kasvillisuus (Sorjamaa 1980)

Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamisen tavoitteet

Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamisen tavoitteena on edistää alueen luonto- ja maisema-arvojen sekä rakennetun kulttuuriympäristön arvojen säilymistä, vahvistumista ja niiden näkyvämpää esille tuomista. Naapurinvaaran maisemanhoidon päämääränä on tukea aluetta koskevien suunnitelmien, maakunta- ja kuntakaavojen sekä alueen asukkaiden ja maanomistajien maisemanhoitoa koskevien tavoitteiden toteutumista.

Naapurinvaaran maisemanhoito- ja käyttösuunnitelmassa on esitetty maisemanhoidon yleispiirteisiä ja yksityiskohtaisia suosituksia (Liite 2). Maanomistajat ovat osallistuneet niiden laatimiseen ja pääasiassa he vastaavat myös niiden toteuttamisesta. Hoitosuosituksia voidaan käyttää muun muassa tilakohtaisten maa- ja metsätaloussuunnitelmien valmistelussa.

ASIAN VALMISTELU

Naapurinvaaran kyläyhdistys ry. päätti vuosikokouksessaan 22.5.2013 esittää luonnonsuojelulain mukaisen maisemanhoitoalueen perustamista alueelle. Kun samoihin aikoihin meneillään ollut yleiskaavan valmistelu saatiin päätökseen vuonna 2016, käynnisti Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus maisemanhoitoalueen valmistelun.

Kainuun ELY-keskus nimesi maisemanhoitoalueen perustamista sekä siihen liittyvän maisemanhoito- ja käyttösuunnitelman laatimista varten ohjausryhmän, johon kuuluivat Sotkamon kunnan, Naapurinvaaran kyläyhdistys ry:n, Kainuun liiton, Kainuun Museon, Kainuun ELY-keskuksen, ProAgria Kainuu/ Kainuun maa- ja kotitalousnaisten, Kainuun Nuotta ry:n, Sotkamon Luonto ry:n ja Sotkamo-Seura ry:n edustajat. Hankkeelle nimettiin myös käytännönläheinen suunnittelutyöryhmä, johon kuuluivat edustajat Naapurinvaaran kyläyhdistyksestä, Naapurinvaaran Nuorisoseura ry:stä, Naapurinvaaran-Torinkylän Erä ry:stä, Naapurinvaaran Vesiosuuskunnasta, Sotkamon Nuorisoseura ry:stä, Sotkamon Luonto ry:stä sekä ProAgria Kainuu /Kainuun maa- ja kotitalousnaisista.

Sotkamon kunnanhallitus päätti kokouksessaan 5.6.2018 puoltaa Naapurinvaaran valtakunnallisen maisemanhoitoalueen perustamista siten että alueen maisemanhoidosta annetaan vain vapaaehtoisesti toteutettavia suosituksia.

Maisemanhoitoalueen perustamisesta sekä maisemanhoito- ja käyttösuunnitelman luonnoksesta järjestettiin syksyllä 2018 paikallinen kuuleminen. Kuulemisasiakirjat olivat nähtävänä Sotkamon kunnantalolla sekä Kainuun ELY-keskuksen virastolla ja internetsivustolla. Maanomistajataholta saatiin yksi mielipide. Se oli myönteinen hankkeelle. Lausuntoja saatiin 8 kpl, ja niissä suhtauduttiin myönteisesti Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamiseen. Hoito- ja käyttösuunnitelman viimeistelyssä huomioitiin lausunnoissa esille tuodut seikat.

Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus toimitti 14.4.2020 ympäristöministeriöön hakemuksen Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamisesta. Hakemus sisälsi selvityksen asian valmistelusta, yhteenvedon annetuista lausunnoista, hoito- ja käyttösuunnitelman sekä ehdotuksen alueen maisemanhoitoa edistävästä suosituksista.

Ympäristöministeriö pyysi 18.5.2020 lausuntoja Kainuun ELY-keskuksen hakemuksesta Sotkamon Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamisesta luonnonsuojelulain mukaisena valtakunnallisesti merkittävänä maisema-alueena.

Lausuntoja saapui 12 kpl, joissa suhtautuminen alueen perustamiselle sekä esitetylle suunnitelmalle oli myönteinen.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN PÄÄTÖS

Ympäristöministeriö perustaa Sotkamon kuntaan **Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen** luonnonsuojelulain (1096/1996) 32 §:n mukaisena valtakunnallisesti merkittävänä maisema-alueena. Alueen rajat ilmenevät tämän päätöksen liitteenä olevasta kartasta (liite 1).

Päätöksen perustelut

Naapurinvaaran alueen maisemat ja rakennuskanta muodostavat harmonisen kokonaisuuden, jonka merkittävät kulttuurihistorialliset arvot on tunnistettu ja tunnustettu valtakunnallisissa inventoinneissa.

Naapurinvaaran vaara-asutus on nimetty valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1995 valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Tämän lisäksi Naapurinvaaran alueella sijaitsee valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009) *Naapurinvaaran kylä*. Se on kylä- ja maisemarakenteeltaan kainuulaisen vaarakylän erinomainen edustaja.

Naapurinvaaran maisemanhoitoalue täyttää luonnonsuojelulain 32–33 §:n asettamat vaatimukset valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamiselle. Sen luonnon- ja kulttuurimaiseman kauneusarvoihin, historiallisiin ominaispiirteisiin ja muihin erityisarvoihin sisältyvät olennaiset piirteet on määritelty tämän päätöksen luvussa *Alueen kuvaus ja maisema-arvot*.

Hakemus on valmisteltu Kainuun ELY-keskuksessa. Maisemanhoitoalueen perustamisen valmisteluun on ryhdytty Naapurinvaaran kyläyhdistys ry:n aloitteesta, ja valmistelu on tehty paikallisena yhteistyönä. Sotkamon kunta puoltaa Naapurinvaaran maisemanhoitoalueen perustamista. Sekä paikallinen kuulemis- ja lausuntokierros että ympäristöministeriön järjestämä lausuntokierros puoltaa alueen perustamista.

Suosituks

Naapurinvaaran valtakunnallisesti merkittäviä maisema-arvoja säilytetään ja vahvistetaan viljelemällä peltoja, hoitamalla ja laiduntamalla perinnemaisemia, vaalimalla rakennusperintöä ja käyttämällä uudisrakentamisessa ympäristöönsä sopeutuvaa rakennustapaa. Alueen maisemanhoitoa edistetään maisemanhoitoon kannustavien suositusten perusteella. Maisemien hoitoon sovelletaan alueelle laadittua hoito- ja käyttösuunnitelmaa, jota tarpeen mukaan päivitetään. Alueelle ei anneta Luonnonsuojelulain 34 §:n mahdollistamia määräyksiä.

Yksityiskohtaiset hoitosuositukset

Tienvarsipuusto

Edistetään tienvarsikasvillisuuden hoitoa ja maisemapuiden säilyttämistä kylämaiseman kannalta keskeisten Naapurinvaarantien, Vaarantien ja Pohjavaarantien varsilla. Pidetään avoimina Pohjavaarantien ja sen pysäköintipaikan järvinäkymät.

Metsänkäsittely

Vältetään hakamaiden, niittyjen, ketojen sekä maisemallisesti tärkeiden ja aukeiden alueiden metsittämistä. Kehitetään viljelystä pois jääviä peltoja niityiksi tai riistapelloiksi metsityksen sijaan. Riistapeltoon kylvetään kasveja, jotka houkuttelevat puoleensa riistaeläimiä, lintuja ja usein myös pölyttäjiä. Tavoitteena voi olla riistakannan tai luonnon monimuotoisuuden tukeminen.

Jos kuitenkin päädytään metsitykseen, käytetään kuvioden suunnittelussa luonnon muotoja ja suositaan monilajista puustoa, myös lehtipuita. Etenkin näkyvimmissä maastonkohdissa sijaitsevien metsien käsittelyssä on tärkeää muotoilla uudistusalat ympäröivän maaston mukaisiksi ja jättää säästöpuuryhmät jäljelle jäävien metsänreunojen viereen. Säilytetään laidunnuksesta pois jääneet lepikkohaajat lehtipuuvaltaisina suosien harmaaleppää, tuomea ja pihlajaa.

Vieraslajien torjunta

Kitketään alueen vieraslajeiksi tunnistetut kasvit pois niin kauan, etteivät ne enää kasva uudelleen.

Rakennustapa ja pihakasvillisuus

- Kaikenlainen rakentaminen toteutetaan tavalla, joka turvaa vanhojen ympäristöjen ja rakennusten säilymisen.
- Rakentamisessa noudatetaan malliltaan, materiaaleiltaan, mittasuhteiltaan ja väreiltään olemassa olevaan rakennuskantaan sopeutuvaa rakennustapaa.
- Vanhan rakennuskannan korjaustavoissa käytetään säilyttävää korjaustapaa.
- Päärakennusten väriyksessä suositaan keltaista ja sivurakennuksissa punamullan sävyjä.
- Pihapiirin ulkopuolelle sijoittuvien rakennusten kohdalla suositellaan harmaata julkisivuväriä.
- Suositaan vanhoja puita ja lepikoita. Pihapiirien puustossa suositaan pihlajaa, leppää ja raitaa alueen perinteen mukaan.

PÄÄTÖKSEN VAIKUTUS KAAVOITUKSEEN

Naapurinvaaran maisemanhoidon päämääränä on tukea alueen ympäristöä koskevien suunnitelmien, maakunta- ja kuntakaavojen toteutumista. Naapurinvaaran osayleiskaavassa ja siihen liittyvissä rakennustapaohjeissa on huomioitu alueen valtakunnalliset maisema- ja rakennusperintöarvot. Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelmassa annettujen hoitosuosituksen avulla edistetään myös kaavoissa ympäristön laadulle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.

PÄÄTÖKSEN MAKSUTTOMUUS

Valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamispäätös on maksuton.

SOVELLETUT OIKEUSOHJEET

Luonnonsuojelulaki (1096/1996) 32, 33, 34, 61 ja 70 §
Luonnonsuojeluasetus (160/1997) 13, 14 ja 15 §
Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) 28 §
Hallintolaki (434/2003) 34 §

PÄÄTÖKSEN VOIMAANTULO

Tämä päätös tulee voimaan sen saatua lainvoiman.

MUUTOKSENHAKU

Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valitus voidaan tehdä sillä perusteella, että päätös on lainvastainen. Valitusosoitus on liitteenä 3.

Ympäristö- ja ilmastoministeri

Krista Mikkonen

Ympäristöneuvos

Tapio Heikkilä

LIITTEET

1. Maisemanhoitoalueen kartta

2. Käyttö- ja hoitosuunnitelma
(Internetsivulla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-804-8>)
3. Valitusosoitus

PÄÄTÖS

Kainuun ELY-keskus
Naapurinvaaran kyläyhdistys ry
Sotkamon kunta

TIEDOKSI

Oikeusministeriö
Sisäasiainministeriö
Valtiovarainministeriö
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Maa- ja metsätalousministeriö
Liikenne- ja viestintäministeriö
Työ- ja elinkeinoministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Metsähallitus
Museovirasto
Suomen ympäristökeskus

Kainuun liitto
Kuntaliitto
Maa- ja kotitalousnaisten Keskus
Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto ry.
ProAgria
Suomen arkkitehtiliitto SAFA
Suomen Kotiseutuliitto
Suomen luonnonsuojeluliitto ry.
Suomen maisema-arkkitehtiliitto ry
Suomen Metsäkeskus
Viherympäristöliitto ry

Metsänhoitoyhdistys Sotkamo
MTK – Pohjois-Suomi
Kainuun museo
Kainuun Nuotta ry.
Maa- ja kotitalousnaiset Kainuu
Naapurinvaaran-Torinkylän Erä ry.
Naapurinvaaran Vesiosuuskunta
Sotkamon Nuorisoseura ry.
Suomen luonnonsuojeluliiton Kainuun piiri ry.
Sotkamon Luonto
Sotkamo-Seura ry.